

(กสม. แลงข่าวเด่นประจำสัปดาห์ ครั้งที่ 23/2568)

กสม. แนะนำกรมราชทัณฑ์แยกสถานกักกันออกจากเรือนจำ

คุ้มครองผู้ถูกกักกันให้ได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างจากผู้ต้องขัง

- ตรวจสอบโครงการรถไฟความเร็วสูง ช่วงชุมทางบ้านภาชี - นครราชสีมา

ชี้การจัดทำรายงาน EIA ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน เน้นบททวนรูปแบบการก่อสร้าง

วันพุธที่ 9 กรกฎาคม 2568 เวลา 14.00 น. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) โดยนายวสันต์ ภัยหลีกลี้ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และนายจุมพล ขุนอ่อน รองเลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แลงข่าวเด่นประจำสัปดาห์ ครั้งที่ 23/2568 โดยมีวาระสำคัญดังนี้

1. กสม. แนะนำกรมราชทัณฑ์แยกสถานกักกันออกจากเรือนจำ คุ้มครองผู้ถูกกักกันให้ได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างจากผู้ต้องขัง เพื่อให้สอดคล้องตามหลักสิทธิมนุษยชนและการบำบัดฟื้นฟูพหุมิติ

นายวสันต์ ภัยหลีกลี้ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เผยว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้พิจารณากรณีสถานกักกันนครปฐมนำผู้ถูกกักกันไปควบคุมปะปนกับผู้ต้องขังของเรือนจำกลางนครปฐม ทำให้ผู้ถูกกักกันไม่ได้รับการพัฒนาพหุมิติ การศึกษา และฝึกหัดอาชีพ โดยที่การกักกันเป็นวิธีการควบคุมตัวบุคคลที่กระทำคามผิดคิดเป็นนิสัยภายหลังจากรับโทษทางอาญาแล้ว ตามกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักกันตามประมวลกฎหมายอาญา การกักกันจึงไม่ใช่โทษและมีความแตกต่างกับการลงโทษทางอาญา เมื่อวัตถุประสงค์ของการกักกันและการลงโทษมีความแตกต่างกัน สถานกักกันจึงควรมีความเหมาะสมในการเฝ้าระวังสำหรับปรับเปลี่ยนพหุมิติของผู้ถูกกักกันไม่ให้หวนกลับไปกระทำคามผิดซ้ำอีก หากยังคงใช้สถานที่และวิธีการปฏิบัติที่ไม่แตกต่างจากการจำคุกก็ย่อมเสมือนกับการลงโทษบุคคลซ้ำจากการกระทำคามผิดครั้งเดียว และไม่สอดคล้องกับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์ อันเป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น กสม. เห็นว่า การดำเนินวิธีการกักกันอาจไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน จึงมีมติให้ศึกษาและจัดทำข้อเสนอแนะ

กสม. ได้พิจารณาข้อเท็จจริง ความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เอกสารทางวิชาการ หลักกฎหมาย มาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องแล้วเห็นว่า ประมวลกฎหมายอาญา และระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยวิธีการปฏิบัติต่อผู้ถูกกักกัน พ.ศ. 2566 กำหนดความหมายของการกักกันและวิธีการฟื้นฟูผู้ถูกกักกันว่า การกักกันเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยสำหรับควบคุมผู้กระทำคามผิดคิดนิสัยไว้ภายในเขตกำหนดเพื่อป้องกันการกระทำคามผิดซ้ำ พัฒนาพหุมิติ และฝึกหัดอาชีพ โดยผู้ถูกกักกันต้องได้รับการศึกษาตามอัธยาศัย มีการอบรมด้านคุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมสันทนาการ และได้รับการฝึกวิชาตามความถนัดและความต้องการของตลาดแรงงาน การกักกันจึงเป็นวิธีการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมด้วยการนำตัวบุคคลที่พ้นโทษแล้วไปควบคุมในสถานที่ที่กำหนดซึ่งไม่ใช่เรือนจำ และไม่ให้เป็นปฏิบัติเช่นนักโทษเด็ดขาดตามกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมบุคคลดังกล่าวก่อนที่จะปล่อยตัวกลับสู่สังคม

ปัจจุบัน ประเทศไทยมีสถานกักกันตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักกันตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2510 เพียงแห่งเดียว คือ สถานกักกันนครปฐม ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่เดียวกับเรือนจำกลางนครปฐม ส่งผลให้ขาดความเหมาะสมในการฝึกอาชีพและพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ถูกกักกัน อีกทั้งยังไม่มีพื้นที่แยกชายหญิงอย่างชัดเจน จึงจำเป็นต้องควบคุมตัวผู้ถูกกักกันหญิงรวมกับผู้ต้องขังหญิงของเรือนจำกลางนครปฐม โดยใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นในการใช้ชีวิตประจำวัน รวมทั้งการประกอบอาหาร และการรักษาพยาบาล ร่วมกับเรือนจำ และเมื่อสถานกักกันนครปฐมอยู่ภายในเรือนจำกลางนครปฐม กฎเกณฑ์และระเบียบของเรือนจำ เช่น การเยี่ยมญาติ การเข้าออกเรือนนอน ก็ถูกนำมาใช้บังคับกับผู้ถูกกักกันเช่นเดียวกันด้วย อีกทั้งอัตราค่าล้างเจ้าหน้าที่ของสถานกักกันนครปฐมที่ได้รับการจัดสรรจำนวน 15 คน ต้องไปปฏิบัติหน้าที่ ณ ส่วนราชการอื่น โดยมีเจ้าหน้าที่ซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานกักกันนครปฐมเพียง 3 คน รวมผู้อำนวยการเป็นเหตุให้ต้องใช้เจ้าหน้าที่เรือนจำกลางนครปฐมในการช่วยเหลือสนับสนุนดูแลผู้ถูกกักกันด้วยการดำเนินการดังกล่าวของกรมราชทัณฑ์จึงมีลักษณะเป็นการกำหนดกฎเกณฑ์และการปฏิบัติต่อผู้ถูกกักกันเสมือนเป็นนักโทษประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่เป็นไปตามมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่ว่าสถานที่สำหรับควบคุมผู้ต้องขังกับผู้ถูกกักกัน รวมถึงวิธีปฏิบัติต้องมีความแตกต่างกัน

ในภายหลัง แม้กระทรวงยุติธรรมจะมีประกาศ ลงวันที่ 22 มิถุนายน 2563 กำหนดอาณาเขตเรือนจำชั่วคราวทัพหลวง ที่ตำบลทัพหลวง จังหวัดนครปฐม สำหรับดำเนินการอบรม ฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง และมีแนวคิดที่จะแยกระหว่างสถานกักกันและเรือนจำออกจากกัน จึงได้กำหนดพื้นที่ดังกล่าวขึ้นมา แต่ยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ และการบริหารจัดการทรัพยากรของกรมราชทัณฑ์จึงมุ่งที่ผู้ต้องขังเป็นหลัก ทำให้การแยกสถานกักกันนครปฐมออกจากเรือนจำกลางนครปฐมยังไม่อาจดำเนินการได้

ต่อมากระทรวงยุติธรรม ได้มีประกาศเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2567 กำหนดสถานกักกันกลางกรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นศูนย์กลางในการคุมขังผู้ถูกกักกันตามกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักกันตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2510 และผู้พ้นโทษหรือผู้ถูกเผาระวังตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง แม้ยังไม่ได้กำหนดระยะเวลาและขั้นตอนการย้ายผู้ถูกกักกันมายังสถานกักกันกลางกรุงเทพมหานคร แต่ถือได้ว่าเป็นการเริ่มกระบวนการปฏิบัติกับผู้ถูกกักกันเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและหลักกฎหมายว่าด้วยการกักกัน

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักกันตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2510 ซึ่งได้บัญญัติขึ้นใช้บังคับเป็นระยะเวลากว่า 50 ปี โดยไม่มีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงนั้น เห็นว่าอาจไม่เท่าทันต่อสถานการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสิทธิของผู้ถูกกักกันเมื่อเทียบกับผู้ต้องขังตามคำพิพากษาและผู้ถูกคุมขังภายหลังพ้นโทษ ซึ่งสองกลุ่มหลังหากประพฤติตนดี ปรับเปลี่ยนพฤตินิสัย จะอยู่ในเงื่อนไขที่จะได้รับการลดวันต้องโทษ หรือประเมินให้ได้รับการปล่อยตัวก่อนระยะเวลา ซึ่งแตกต่างจากผู้ถูกกักกันที่ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายใดกำหนดให้ได้รับสิทธิประโยชน์เช่นว่า จึงอาจส่งผลต่อการไม่ปรับปรุงความประพฤติของผู้ถูกกักกันในสถานกักกัน เนื่องจากแม้จะประพฤติตนดีก็ไม่ได้รับประโยชน์แต่อย่างใด ทั้งนี้ หากมีการย้ายผู้ถูกกักกันจากสถานกักกันนครปฐมไปรวมอยู่กับผู้ถูกคุมขังภายหลังพ้นโทษ

ณ สถานกักกันกลางกรุงเทพมหานคร แม้ผู้ถูกกักกันและผู้ถูกคุมขัง จะมีสถานะและวัตถุประสงค์ในการใช้มาตรการเพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ และเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของสังคมเช่นเดียวกัน แต่เมื่อผู้ถูกกักกันไม่ได้รับสิทธิในการประเมินพยานินัย และพฤติการณ์เช่นเดียวกับผู้ถูกคุมขัง จึงย่อมเป็นการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งกฎหมายที่ไม่เหมาะสมตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป และอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ประจำสถานกักกันกรุงเทพที่จะต้องบริหารจัดการกลุ่มบุคคลสองกลุ่มที่ถูกควบคุมในสถานที่แห่งเดียวกัน แต่อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของกฎหมายที่มีความแตกต่างกัน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว กสม. ในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2568 จึงมีมติให้มีข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ไปยังกระทรวงยุติธรรม และกรมราชทัณฑ์ พิจารณากำหนดสถานที่สำหรับควบคุมบุคคลแยกตามสถานะตามกฎหมายโดยให้แยกระหว่างผู้ถูกกักกันตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักกันตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2510 และผู้ถูกควบคุมตัวภายหลังพ้นโทษตามพระราชบัญญัติมาตรการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. 2565 ให้มีความชัดเจนและเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และพิจารณาจัดสรรอัตราค่าจ้างที่เหมาะสมและเพียงพอต่อการบริหารจัดการสถานกักกัน โดยให้ย้ายอัตรากำลังที่ได้รับการจัดสรรให้ปฏิบัติราชการประจำสถานกักกัน ซึ่งไปปฏิบัติราชการ ในหน่วยงานอื่นของกรมราชทัณฑ์ ให้กลับมาปฏิบัติงานที่สถานกักกัน รวมทั้งหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานศาลยุติธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมคุมประพฤติ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ในการกำหนดหน่วยงานหรือกลไกที่มีหน้าที่ประเมินความเสี่ยงในการกระทำความผิดของจำเลย เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาของพนักงานอัยการในการยื่นฟ้องและขอให้ศาลใช้วิธีการกักกัน ซึ่งจะสามารถสนับสนุนให้การดำเนินการเพื่อกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยด้วยการกักกันมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ได้มากขึ้น ทั้งนี้ให้สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ถูกกักกันอย่างถูกต้องและเหมาะสมตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักกันตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2510 และระเบียบกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ถูกกักกัน พ.ศ. 2566

ในส่วนของสำนักงานศาลยุติธรรม และสำนักงานอัยการสูงสุด มีข้อเสนอแนะให้ใช้ข้อมูลตามข้อเสนอแนะฉบับนี้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประกอบการใช้ดุลยพินิจของศาลและพนักงานอัยการในการกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยด้วยการกักกัน ให้เป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ให้สำนักงานกิจการยุติธรรมใช้ข้อมูลตามข้อเสนอแนะฉบับนี้เสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติเพื่อพิจารณาและเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรีให้จัดสรรงบประมาณที่จำเป็นแก่กระทรวงยุติธรรมในการจัดหาและปรับปรุงสถานที่สำหรับเป็นสถานกักกัน รวมถึงงบประมาณสำหรับการจัดสรรอัตรากำลังเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติหน้าที่ด้วย

สำหรับข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมาย กสม. มีข้อเสนอให้กระทรวงยุติธรรมออกกฎระเบียบเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ของผู้ถูกกักกัน โดยต้องไม่น้อยกว่าสิทธิของผู้ต้องขังที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

กำหนดประโยชน์ของนักโทษเด็ดขาด และเงื่อนไขที่นักโทษเด็ดขาดซึ่งได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกหรือการพักการลงโทษและได้รับการปล่อยตัวต้องปฏิบัติ พ.ศ. 2562 และหารือร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เสนอแก้ไขกฎหมายพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักกันตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2510 ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยพิจารณาแนวทางตามพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำความผิดซ้ำในความผิดเกี่ยวกับเพศหรือที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. 2565 เช่น การกำหนดให้มีคณะกรรมการพิจารณาความเหมาะสมของมาตรการภายหลังการกักกัน การกำหนดวิธีการสำหรับศาลใช้ในการพิจารณาก่อนมีคำสั่งให้กักกัน การกำหนดให้มีหน่วยงานทำหน้าที่จัดทำรายงานผลการพัฒนาพฤตินิสัยภายหลังการกักกัน เป็นต้น

2. กสม. ตรวจสอบโครงการรถไฟความเร็วสูง กรุงเทพฯ - นครราชสีมา (ช่วงชุมทางบ้านภาชี - นครราชสีมา) ชี้การจัดทำรายงาน EIA ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน เน้นบทวนรูปแบบการก่อสร้าง

นายจุฬพล ขุนอ่อน รองเลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เผยว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้รับเรื่องร้องเรียนเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2567 ระบุว่า ประชาชนในพื้นที่อำเภอหนองแซง จังหวัดสระบุรี ที่อาศัยอยู่ในรัศมี 1 - 2 กิโลเมตร จากโครงการรถไฟความเร็วสูง สายกรุงเทพฯ - นครราชสีมา (ช่วงชุมทางบ้านภาชี - นครราชสีมา) เขตพื้นที่อำเภอหนองแซง จังหวัดสระบุรี รวมระยะทาง 7.02 กิโลเมตร ไม่ได้รับทราบรายละเอียดข้อมูลโครงการฯ และไม่ได้รับเชิญในฐานะผู้มีส่วนได้เสียหลักโดยตรง เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม หรือ รายงาน EIA โดยจากรายงานดังกล่าวพบข้อมูลผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย เมื่อช่วงเดือนเมษายน 2566 ซึ่งเป็นประชาชนทั่วไปเพียงไม่กี่คนเท่านั้น จึงไม่ถือว่าเป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ ผู้ร้องเห็นว่า การจัดทำรายงาน EIA ไม่เป็นไปตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดและขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง อีกทั้ง หากการรถไฟแห่งประเทศไทย (ผู้ถูกร้อง) ยังคงยืนยันก่อสร้างตามแบบเดิมคือ คั่นทางรถไฟระดับดินสูง 6.50 เมตร ระยะทางราว 7 กิโลเมตร จะส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับความเดือดร้อนทำให้สภาพความเป็นอยู่ต้องเปลี่ยนแปลงการเดินทางยากลำบากขึ้น และได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม จึงขอให้ตรวจสอบ

กสม. ได้พิจารณาข้อเท็จจริงจากทุกฝ่าย หลักกฎหมาย และหลักสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 41 (1) ได้รับรองสิทธิของบุคคลและชุมชนในการรับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยงานของรัฐ และมาตรา 58 บัญญัติให้การดำเนินการใดของรัฐถ้าอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียของประชาชนหรือชุมชน รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการ

จากการตรวจสอบข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่า การรถไฟแห่งประเทศไทย หรือ รฟท. (ผู้ถูกร้อง) ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินโครงการตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2560 โดยมีสำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร (สนข.) เป็นผู้ออกแบบโครงการรถไฟความเร็วสูง

ตั้งแต่เริ่มต้น โครงการดังกล่าวได้รับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงการออกแบบโครงการเมื่อปี 2556 โดย สนข. เป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแล้ว เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2560 และช่วงเปลี่ยนแปลงแบบโครงการเมื่อปี 2563 โดย รฟท. เป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแล้ว เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2563

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่อำเภอหนองแซง พบว่า รฟท. ได้ลงพื้นที่ประชาสัมพันธ์โครงการ เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2565 ซึ่งปรากฏข้อเท็จจริงว่า ประชาชนในพื้นที่อำเภอหนองแซงเพิ่งทราบรายละเอียดรูปแบบการก่อสร้างโครงการดังกล่าวเป็นครั้งแรก และได้คัดค้านเกี่ยวกับรูปแบบการก่อสร้างแบบคันทางรถไฟระดับดินเนื่องจากข้อห่วงกังวลเกี่ยวกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและด้านวิถีชีวิตของชุมชน เช่น มลพิษ ฝุ่น เสียง การแบ่งแยกชุมชนออกเป็นสองฝั่ง การบังคับทัศนียภาพ แสงแดด และทิศทางลม และการเปลี่ยนทิศการระบายน้ำที่อาจทำให้เกิดน้ำท่วมขัง แต่ผู้ถูกร้องไม่สามารถปรับรูปแบบตามที่ประชาชนในพื้นที่เสนอได้ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณการก่อสร้าง ข้อพิพาทเกี่ยวกับรูปแบบการก่อสร้างโครงการช่วงพื้นที่อำเภอหนองแซงจึงยังไม่อาจยุติได้ ในขณะที่รายงาน EIA ของโครงการได้รับความเห็นชอบแล้ว

ส่วนการดำเนินงานของ สนข. ในกระบวนการจัดทำรายงาน EIA ฉบับแรก ที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแล้วนั้น ปรากฏว่า การประชาสัมพันธ์โครงการมีเพียงการติดป้ายประชาสัมพันธ์ที่สถานีรถไฟหนองแซง และในการจัดประชุมกลุ่มย่อยในพื้นที่อำเภอหนองแซง 1 ครั้ง เพื่อประชาสัมพันธ์โครงการให้ประชาชนทราบ เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2556 นั้น มีผู้เข้าร่วม 38 คน เป็นประชาชนทั่วไปเพียง 2 คน ซึ่งไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนประชาชนที่มีอยู่ราว 247 ครัวเรือนในพื้นที่โครงการและพื้นที่ใกล้เคียงในระยะ 500 เมตร แม้ต่อมา เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2556 สนข. ได้จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ครั้งที่ 2 เพื่อสรุปผลการศึกษาโครงการ ก็ไม่ปรากฏว่ามีประชาชนในพื้นที่อำเภอหนองแซงเข้าร่วมด้วย เนื่องจากไม่ได้รับทราบการประชาสัมพันธ์ให้เข้าร่วม ประชาชนในพื้นที่อำเภอหนองแซงจึงได้รับทราบรายละเอียดของโครงการเป็นครั้งแรกเมื่อปี 2565 ที่การรถไฟแห่งประเทศไทย (ผู้ถูกร้อง) ลงพื้นที่ประชาสัมพันธ์โครงการ ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

กสม. เห็นว่า ประชาชนในพื้นที่อำเภอหนองแซงไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงกระบวนการจัดทำรายงานการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดโครงการใน EIA ฉบับแรกของผู้ถูกร้อง ประชาชนในพื้นที่อำเภอหนองแซงก็ยังคงไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำ EIA อยู่เช่นเดิม และได้รับทราบรายละเอียดของโครงการจากผู้ถูกร้องเป็นครั้งแรกภายหลังจากที่ EIA ทั้ง 2 ฉบับได้รับความเห็นชอบแล้ว ดังนั้น ประชาชนในพื้นที่ไม่สามารถให้ความเห็นและเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชนที่เหมาะสมเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาโครงการได้ จึงไม่สอดคล้องตามประกาศสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลให้เกิดข้อพิพาทและข้อห่วงกังวลเกี่ยวกับรูปแบบการก่อสร้างคันทางรถไฟระดับดินที่ผ่านพื้นที่อำเภอหนองแซง รวมระยะทาง 7.02 กิโลเมตร ขึ้นตามที่มีการร้องเรียน

และส่งผลกระทบต่อสิทธิของชุมชนและบุคคลในการรับทราบข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งสิทธิที่จะได้รับข้อมูล คำชี้แจง ก่อนการดำเนินการที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต จึงรับฟังได้ว่า รฟท. มีการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

ด้วยเหตุผลข้างต้น กสม. ในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2568 จึงมีมติให้มีข้อเสนอแนะแนวทางในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชนไปยัง กระทรวงคมนาคม ให้ร่วมกับการรถไฟแห่งประเทศไทย (ผู้ถูกร้อง) นำความเห็นและข้อเสนอแนะ ของประชาชนในพื้นที่อำเภอหนองแซงเกี่ยวกับรูปแบบการก่อสร้างโครงการแบบทางรถไฟยกระดับ มาประกอบการพิจารณารูปแบบการก่อสร้างโครงการช่วงพื้นที่อำเภอหนองแซง จังหวัดสระบุรี โดยให้จัด ประชุมรับฟังความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการอิสระในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านวิศวกรรมโยธา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านชุมชน อย่างรอบด้าน รวมถึงให้คำนึงถึงสิทธิของประชาชนในพื้นที่ในการดำรงชีวิต ในสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานสูงสุดเท่าที่เป็นไปได้แล้วเสนอให้กระทรวงคมนาคมพิจารณาต่อไป

นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้การรถไฟแห่งประเทศไทย และ สนข. จัดให้มีการตรวจสอบความเสี่ยงด้านสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน และมีการเยียวยาความเสียหาย ที่อาจเกิดจากการดำเนินการ รวมทั้งจัดให้มีมาตรฐานการดำเนินงานและช่องทางการรับเรื่องร้องเรียนให้แก่ ผู้ที่ได้รับผลกระทบตามหลักการชี้แนะของสหประชาชาติว่าด้วยธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน (UNGPs) และให้นำ รายงานผลการตรวจสอบฉบับนี้ไปใช้ประกอบการทบทวนกระบวนการดำเนินการด้านการมีส่วนร่วมจาก ประชาชนในโครงการอื่น ทั้งที่อยู่ระหว่างดำเนินการและโครงการอื่นในอนาคต เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม กับประชาชนอย่างแท้จริง โดยให้คำนึงรวมถึงหลักการพื้นฐานของการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามประกาศสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง แนวทางการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในกระบวนการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2566

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

9 กรกฎาคม 2568